

IZRAELITA

TANÜGYI ÉRTESSÍTŐ.

 Felelős szerkesztő SZÁNTÓ ELEÁZÁR.

Megjelen havonként egyszer. — Kiadja az „Orsz. magy. izr. tanító-egyesület“. — Előfizetési ár: Nem tagok számára egész évre 2 frt. — Az egyesület tagjainak díjmentesen jár. — Az előfizetési pénzek és tagsági díjak Ózer Zsigmond egyleti pénztárnokhoz Klauzál-utca 4. szám küldendők. — Szerkesztői iroda: Sip-utca 12. sz.

HOCHMUTH ÁBRAHÁM

szül. 1816. megh. 1889.

A veszprémi izr. hitközség és iskolája roppant nagy veszteséget sirat. Hochmuth Ábrahám 1859. év óta veszprémi főrabbi és iskolai igazgató f. é. június hó 10-én jobblétre szenderült. Benne elvesztette a hitközség és iskolája fenköltlelkü szellemi vezérét, a tudomány és a magyar tanügy fáradhatatlan elsőrangú munkását és az egész művelt emberiség hazafias szellemü, diszes tagját. Mint villámcsapás derült égből érte eme gyászhir barátait, tisztelőit, tanítványait és ismerőseit, noha sok hetekig tartó gyengélkedése és betegsége a legvégső aggodalmakra nyújtott kilátást. Mindig csak reménykedtünk, de a végzet másképp akarta. „Czedrus dőlt ki! Nagy multnak kiváló alakját, nagy eszméknek lelkes harczosát vesztek el benne. Nemes tevékenység, isteni harcz volt élete. Gyászolunk mindnyájan.“ Így sürgönyözött a budapesti orsz. rabbiképző felső tanfolyamának theologiai egylete. — Hochmuth Ábr. született Baanban Trencsénmegyében, nem mint a lapokban olvashatni 1815-ben, hanem a „Figyelő“ 1885. évfolyam 5-ik füzetében megjelent önéletrajz és testvérei kijelentése szerint 1816-ik évben. Első oktatását, nyilvános iskolák hiányában, magántanítóknál kapta Bibliában és Talmudban, a mint mondja: „Und ich bekam nur in Talmud Unterricht, denn sie wussten Anderes nicht.“ Ezen tanulmányait folytatta Verbón, hol saját szorgalmából német klasszikusokat mohó tudásvágygyal olvasott. Vág-Ujhelyen 1834-ben széles ismeretkörre tett szert, úgy, hogy 1836-ban már magántanító volt egy gazdag családnál Szobatisban. Nyitrán 1839-ben ismét rabbi iskolába járt, míg végre Miskolczra került Wohl Ábrahám kedvelt szónok mellé. Ezen városban, írja a „Figyelő“, kinyiltak a szemei és kezdte megérteni a kor igényeit, melyeket egy művelt rabbi irányában támaszt. Itt kezdett gymnasiumi tanulmányokkal foglalkozni úgy, hogy hat osztályról egyszerre letette a vizsgát. Hálásan emlékszik meg az á. h. gymnasium Liptai nevü igazgatójáról. Wohl Ábr. temetése alkalmával mondta el 1841-ben legelső szónoklatát a templomban. Folytatta azután tanulmányait Pesten. Prágában, a héber irodalom Mëkkájában, a híres Rappoport főrabbi tanítványa volt; nagy befolyást gyakorolt ott gondolkodásmódjára, nézeteire, a híres hebreista és szónok Sachs Mihály, ki után Berlinbe indulva az ottani egyetemet látogatta. Visszatérve hazájába, Miskolczon 1846-ban átvette az izr. iskola vezetését, melyből

működésének ideje alatt egész serege a derék fiuknak került ki. Kulán alapította 1852-ben, mint ottani legelső pap, a rabbi-dynastiát, mely időről két virágzó iskola maradt fenn: Kulán és Uj-Verbászon. Ezen mozgalmas élet után került 1859-ben Veszprémbe, hol 30 évi áldásos működésének nyoma nemcsak a hitközségben, ennek templomában és iskolájában, hanem széles e hazánkban és az egész művelt világban meglátszik. Alig három évi ittléte után tervbe vétetett egy új és a kor-nak megfelelő imaház építése, mely még mai napig Veszprém városát disziti. E templom fölavatása alkalmával 1865-ben mondta el nálunk első m a g y a r szónoklatát és azóta megmaradt a magyar nyelv lelkes mivelője és terjesztője. Az egyenjogosítás megünneplése alkalmával fejtegette a szószekekről azon kérdést: „Mit követel a hazaszeretet a honpolgároktól békés időben?“ A zsidóhitközségi életben korszakot alkotó kongresszuson vezérszerep jutott ki számára és különösen a zsidó iskolákra vonatkozó szabályzat az ő műve, mi akkori időben, midőn általános iskolai törvény csak készülöben volt, nem csekély értékű. A kongresszus bold. Löw Lipót szegedi főrabbi által irodalmilag megtámadtatván. megint Hochmuth Ábr. volt az, ki férfiasan és az igazság minden fegyverével kelt ki a magyar zsidók reputációja érdekében. Megírta az akkor feltűnést okozott művét: „Leopold Löw als Theolog, Historiker und Publizist.“

Bokros érdemei vannak a Budapesten fönnálló orsz. rabbiképző intézet életbeléptetése és igazgatása körül, utóbbi időben, mint a nevezett intézet vizsgáló-bizottság elnöke. Ezen intézetnek szerette legjobb tevékenységét szentelni és végrendeletében is nagyszerű, értékes és szép könyvtárát ezen intézetnek hagyományozta. A „Magyar-Zsidó Szemle“ megindítására megint ő volt egyik tényező és szorgalmas munkása. E mellett prédikációi, melyeket minden hóban egyszer és minden ünnepen kétszer szokott tartani, mélyen átgondolt anyagot tárgyaltak az ájtatos hallgatók épülésére, nem számítva ide az egyéb rendkívüli ünnepélyességek alkalmával mondott egyházi beszédeit. A boldogult, iskolai dolgokban, a szó szoros értelmében szakférfiu volt. Mint iskolai igazgató Miskolczon kiadta a föltűnést okozott és az akkori helytartói tanácstól méltatott „Die jüd. Schule, wie sie ist und wie sie sein soll“ czimű munkáját. Iskolánk benne a haladás emberét és a modern iskola egyik alapvezetőjét tisztelte. Így történhetett hogy az 1868. iskolai törvény iskolánk belső szervezésében semmi változni valót, még kevésbé betöltendő hiányt nem talált, hanem már olyan magaslatra emelkedett volt iskolánk, hogy még felsőbb helyről is elismerésben részesült. A gymnasiumi tanulók vallásoktatását a kor színvonalán álló módon nyújtotta és legujabb időben megírta számukra „Istenismeret“ és „Istentisztelet“ czimű vallástani könyvét, melyből az elemi iskolák számára is kivonatot készített. Megteremtette nálunk a talmud-tóra iskolát és midőn a leánynevelésnek szükséges voltát kezdtek érezni, szerveztetett a szélesebb alapra fektetett ismétlőiskola leányok számára. Az egy izben fönnállott iparostanulók ismétlő iskolája szintén szép eszme valósisát képviselte. Mindezen vívmányoknak ő volt, mint igazgató lendítője és irányadója. Irodalmilag az éjjeleket is napalokká téve olyannyira dolgozott, hogy nem kevesebb, mint 50—60 önálló mű és értékes tanulmány jelent meg fényes tollából, ide nem számítva azon jeles cikkeket, melyek 1885. év óta láttak napvilágot. Utolsó cikkét beteges ágyában fekve írta meg a „Magy.-Zs. Szemle“ f. é. májusi füzeté számára „Adalékok a szentírásmagyarázathoz régi forrásokból“ czim alatt. K o l l i n s k y Adolf dr.-nak budapesti rabbijelöltnek, aki 1848-ban a bécs

fegyvertár ostromlása alkalmával elesett és legujabban Heilprin Mihály hazánk fiának és barátjának, ki a 48-as években Szemere miniszter alatt az irodalom osztályában titkár volt és nemrég Amerikában elhalt, emlékeit megörökítette egy-egy jeles emléklapban. Előbbit csak magánkörökben osztotta ki, utóbbi megjelent a „M.-Zs. Szemle“ mult évi 9-ik füzetében. Dolgozott, irt ő mindig. Benne elveszett egy lenkölt lelkü férfiú, egy nemes szív és nagy jellem.

Temetése, le nem irható, roppant* nagy részvét mellett, f. évi június 12-én ment végbe. Lázás tevékenységgel tett az érd. izr. hitközség Rosenthal Nándor elnök ural az élén mindenféle készüléket, hogy a nagy halottnak érdemeihez mérten adassék meg a végső tisztelet. Dr. Kohn Sámuel budapesti főrabbit hívták meg a szertartás és gyászbeszéd megtartására. De ez ugyan ilyen ügyben elfoglalva lévén, nem jelenhetett meg. A templom helyisége belül és kívül fekete gyászba borult. A sürgönyök, gyászbejelentések elküldését és egyéb rendezni valót Berkes Mór hitközségi titkár a tanító-testülettel egyetemben végezték. Dr. Sándorfy és még mások direkt Sz.-Fehérvárra utaztak, hogy dr. Steinhercz J. főrabbi urat megnyerhessék a gyászbeszéd megtartására. Kijutott a munkából mindegyik hitközségi tagnak elég, de szívesen is tették. Mindegyik keresve kereste az alkalmat, hogy e nagy férfiú iránt kegyeletét és tiszteletét nyilváníthassa. Mégis a koszoru-adományok mellőzését kérte a előljáróság, ismervén a bold. főrabbi urnak egyszerűségét. Azonban Wertheimer urak Sz.-Fehérvárról 10—10 forintnyi koszoru-adományt nyújtottak át a „Krajczár és izr. nőegylet“ számára és az izraelita iskola tanuló-ifjúságától begyűlt pénzek a takarékbba tettek egy „Hochmuth Abr.“ nevű iskolai alapítványra. A temetésen képviseltették magukat a budapesti, sz.-fehérvári, győri, szombathelyi, tapolczai és más egyéb izr. hitközségek, az orsz. rabbi képző-intézet és más testületek közéről és távolról. Itt voltak: dr. Steinhercz székesfehérvári, dr. Fischer, győri, dr. Stier szombathelyi, dr. Rosenstein tapolczai főrabbi, majdnem mindannyian, a bold. által lettek rabbikká föl-avatva. A rabbi-képzőből voltak itt: dr. Bánóczy József tanár és izr. tanítóképző igazgató, Bacher Vilmos tanár, dr. Goldziher budapesti hitközségi titkár, dr. Farkas Emil budapesti izr. hitközség képviselőjében és még más notabilitások. A koporsó beszegezése előtt dr. Pillitz Benő főorvos ur, a boldogultnak hű lelki barátja, ki egész betegsége alatt a legnagyobb gonddal és odaadó ragaszkodással gyógykezelt, még egyszer megtartotta a halotti szemlét, mire az egyszerű koporsót a zsufozásig, még a II. emeleten is, megtelt templomba vitték. Itt a gyászos szertartást Mór Simon főkántor hangulatteljes gyásznékekkel megkezdte, ezután dr. Steinhercz lépett a koporsó feje elé és nagyszabásu, szép eszmékben gazdag, hatásos beszédben méltatta a boldogult főrabbi érdemeit. Megrendítő volt ama látvány, midőn a koporsót a hitközség előkelő tagjai, gyásznékek kísérete mellett, a templomban körülhordták. Az udvarban, hol nagyszámu gyászoló közönség és az iskolai ifjúság gyűlt össze, és hol a szertartás előtt, a mélyen sujtott gyászoló özvegy a város szegényei között valláskülömbőség nélkül pénzt osztatott ki, a szószék clé a koporsó a drága tetemmel letétezt és Bacher tanár a rabbiképző-intézet, dr. Fischer az ezen intézetből kikerült növendékek és Szép Lipót a veszpr. izr. tanítótestület, iskolai ifjúság, nemkülönben az orsz. izr. tanító-egylet nevében, melynek a bold. tiszteletbeli tagja volt, mondtak szívből eredő és szívreható bucsuztatókat. Mire az elején a végét nem látható nagy gyászmenet megindult, a boldogult működésének színhelyé-

ről az izr. sirkert felé. Utközben az egész gymnáziumi ifjuság a t. tanárokkal együtt csatlakozott a menethez a főt. igazgatót pedig a templomban is láttuk. A temetőbe érkezve, szeretett és általa nagyon kedvelt hű tanítványa, Bánóczy József meghatva és meghatóan zokogta el a végső bucsuztatót, azon számos tisztelői és tanítványai nevében, kik közelebbi viszonyban álltak a boldogulttal. Letették azután a sötét sirba, elhantolták. De szelleme élni fog örökké alkotásaiban és műveiben. Reá illik a bibliai mondás: „Az igazak emléke áldássá válik!”

A hátrahagyott, nagyon sujtott özvegyet és rokonait vigasztalja az általános fájdalom és osztatlan részvét. Részvétnyilatkozatok posta és sürgöny útján érkeztek részint az előljáróságához részint a gyászoló özvegyhez: Dr. Bezéredy Viktor orsz. képviselőnkől, a pápai, siófoki, baani, kulai, budapesti, budai, győri, szegedi, pécsi, kaposvári, n.-kanizsai, n.-becskereki, szombathelyi, tapolczai, zalaegerszegi, topolyai, kecskeméti, l.-sz.-miklósi, pozsonyi, rév-komáromi stb. izr. hitközségek előljáróságaitól; továbbá küldtek: Az orsz. iroda és elnöke Schweiger, a budapesti rabbi-képző, az orsz. izr. tanító-képző tanári kara, dr. Kohn Budapest, dr. Rosenberg Arad, dr. Klein N.-Becskerek, dr. Löw Szeged, dr. Neumann N.-Kanizsa, dr. Herczeg Kaposvár, Kaufmann tanár Budapest, dr. Pelslényi Nyitra, dr. Kelemen Gyöngyös, Havas Csalia, dr. Stiller tanár Budapest, Wahrmann Mór Budapest, dr. Rosin Boroszló, dr. Alexander Budapest, dr. Telegdi Enging, dr. Güdemann Bécs, Hirsch főrabbi Prága, dr. Schwarcz Karlsruhe, Dessauer orsz. rabbi Meiningen, izraelita Alliance Paris, Friedmann lector a Béthhamidrasban héberül Bécs stb. stb. s napról napra érkeznek még tömegesen kondolenciák közletről és távolról.

Még a temetés napján kondoláltak a gyászoló özvegnél mind a vidéki küldöttségek, a temetés utáni napon pedig a veszprémi izr. hitközség és Chewra Kadisa Rosenthal Nándor és Pillitz Dávid elnökeikkel az élén. Előbbi, méltó kifejezést adott a hitközség fájdalomának és biztosította őt, hogy méltányolni fogják lekipásztoruk bokros érdemeit s ennek a t. özvegye iránt — a mennyire a hitközség ereje engedi — méltó kifejezést is adnak. Még kondoláltak az izr. nőegylet, az izr. tanító-egyesület, a gymnáziumi és izr. iskola tanuló-ifjusága, az izr. iskolaszék, az egyetemi hallgatók veszprémi tagjai stb.

Mint halljuk a bold. tiszteletére emlékkönyvet fognak kiadni, melyben az életrajzon kívül a gyászbeszéd és mindaz, a mi életére és halálára vonatkozik, ki fog nyomattatni. Azonban az emlék, melyet ő maga ismerősei, tisztelői szívében magának emelt ércz és márványnál maradandóbb lesz. Rá alkalmazhatjuk a nagy költő mondását: „Wer seiner Zeit lebt, hat für alle Zeiten gelebt“! — De ő nemcsak korának élt, hanem azt eszméivel és alkotásaival messze túl is haladta. Áldásdús és fáradalmas élete után: „Nyugodjék békében!“

Veszprém, június 19-én.

Szép Lipót.

I.

„Tisztelt uram! Fogadja hálás köszönetemet a becses küldeményért, melylyel tisztelni sziveskedett, valamint elismerésem kifejezését azért, hogy vallásunkat oly közel érintő érdekért nyíltsággal s bátorsággal sikra lépett. Mi vidékiek nem ismerhetjük az ecsetelt bajokat; mert néhány községet kivéve, vannak mindenütt hitfelekezeti iskolák, ez ezekben legfeljebb a hitoktatás minőségéről lehet szó. De Budapesten, hol izr. tanulók ezrenként járnak a közös iskolába, ott a hitoktatás életké-

dés és milyensége- és eredményétől függ a vallás léte s fentartása. Szívem mélyéből kívánom tehát nemes s buzgó törekvésének a legjobb sikert. Csak ne lankadjon s ne nyugodjon, míg el nem éri, ha nem is egészben, de legalább közelítőleg nemes célját.

Emlékiratában kifejtett vezetést úgy mint panaszát általában osztom, s teljes igaza van, hogy mi m. izraeliták a meglevő törvényekkel s rendeletekkel sem élünk. Jól emlékszem, hogy mily nagyon örültem az 1871-iki rendeletnek, az állami tanítóképezdéket látogató izr. hallgatók hitoktatását illetőleg; de ezen rendelet is mint a többi irott malaszt maradt. Igaz, hogy sok mondani valóm volna ezen zilált ügyekből, de arra való se alkalmam nincs. Nem is használhatna: mert a segélynek máshonnan kellene jönni.

E mondottak után engedje, hogy egynehány észrevételeket soraimhoz csatoljak.

9. lap. Azt mondja, hogy a kongresszusi szabályzat megfeledezett s községi iskolákat látogató izr. tanulók hitoktatásáról gondoskodni. Ezen tervezet szerzője lévén, kötelességem ezen szemrehányást elhárítani. A XI. szakasz tartalmazza az ide való határozatokat.

14. lap. 1. alatti pontot, hogy az elemi iskolákban is lehetne két egymásután következő osztályt összevonni, nem helyeslem. Ily összevonás mindenütt az osztály kárára volna. Melyik osztályt vegye a tanító előbb tekintetbe a két órányi előadásában?

15. lap. A tantervezetet illetőleg általános kifogásom van, hogy az elemi iskola első 4 osztályában oly sok tantárgy szerepel. Ezen 4 osztályban hit- és erkölcsstan a biblia történettel együtt adassék elő s legyen ment minden abstract fogalomról. Csak az V—VI. elemi osztályban, a honnan a tanulók készülnek az életbe átlépni, ott adassék elő az izr. hit vázlata, hogy a tanulóknak egységes képe legyen az izr. vallásról, és tudják miben különbözik meg ezen vallás más vallásoktól. Ezért nem egyezem tervezetével azon pontban sem, hogy az V. s VI. elemi osztály az I. és II. polgári iskoláival összevonathatnak. Mert amazok már kilépnek az iskolából, ezek pedig meg 4 évig maradnak az iskolában, és azért az imént kifejtett cél elérése — hogy a vallástant egészében ismerjék — az V. és VI. osztályra elhalasztathatik.

U. ott. Hogy már az I. vagy a II. elemi osztályban — 2 tanóra mellett — a héberolvasás- s imafordításban oktassák a tanulókat, azt didaktikai ellenesnek tartom. Ámbár ezen módszer dívik az izr. iskolákban, hogy a tanulók egyszerre kezdik a magyar és héber olvasást — néhol még a németet is — én azt czélszerűtlennek s kinzásnak tartom. A tanulók tudják előbb az anyanyelvet olvasni. Ha ez megvan, a tanulók egy hónap alatt tanulhatják az idegen nyelv olvasását. A veszprémi izr. iskolában az első tanév utolsó két hónapjában hozzáfogunk a héber olvasáshoz és elérjük a czélt. A német olvasás csak a II. tanév II. felében kerül a sorra.

Tehát nemcsak elméletből, hanem a tapasztalatból szólok. Mire is fogná előbb azt a rövid két órát az első két osztályban fordítani? A bibliai történetre vagy a hit- s erkölcsstanra? A rövid imákat, vagy a ברכות lehet magyar betűkkel betanulni. A héber olvasás pedig halasztassék el a III. s IV. osztályra, a hol könnyen s erőltetés nélkül tanulhatják.

Tantervezetének egyéb pontjaira nem akarom észrevételeimet kiterjeszteni, csak amazok kirívóknak látszanak, figyelembe vettem. Ne utánozzuk a német mestereket mindenben, és kövessük az értelmes módszert.

Bocsánatot kérek, ha netalán terhére lettem hosszú levelimmal. Az ügy iránti érdeklődés birt rá.

Tiszteletem nyilvánulása mellett, maradtam kész szolgája
Veszprém, 1882 ápril 8-án. *Hochmuth Ábrahám.*

II.

Igen tisztelt szerkesztő ur!

Mindjárt a bevezetésben megvallom, hogy nem vagyok olvasója b. lapjának, és pedig két okból. Először mivel nem érek reá azt a sok lapot figyelemmel olvasni. Másodsor — és ezt csak négyszemközt mondom — nem kedvelem azt a magos hangot, melylyel, különben jó tanítók, a zsidó theológiáról s bibliáról szoktak szólani. Hogy mindjárt egy ily példára mutathassak, figyelmeztetem önt, a „Tanügyi Értesítő“ f. é. első számában közlött „Az oktatás nevelőhatása az izr. népiskolában“ czimű cikkre. Mondja meg őszintén. okosabb lesz-e a tanító, ha a cikket végig olvasta vagy hallotta? Van-e benne egyetlen egy életrevaló ujjmutatás a nevelésre? Az egész cikk emlékeztet Horaz „árspoetikájának“ egy mondatára, hogy van festész, kinek képe gyönyörű szép arczczal kezdődik és szörnyeteg farkba végződik. Hát mily esztelenség az, amit az értekező — 6. l. utolsó sorban — mond, „Hogy a jellem vele születik az emberrel?“ Az, mi csak végeredménye lehet a legfeszültebb erővel elért erkölcsi kiképeztetésnek, az vele született az emberrel? Hisz csak az akarat, de nem a szabad akarat vele született az emberrel. Bizony, bizony világosabb fogalma lett volna értekezőnek a jellemről, ha könyvem: „Istenismeret“ 54. §. figyelemmel olvasta volna. — Azonban ezeket csak mellékesen mondtam. Ez nem volt az indító ok azon soraimra, melyekben csak azt akartam nyilvánítani, hogy azon cikk ellenében az ön „Hitoktatás“ czimű cikkét nagy érdekeltséggel olvastam s folytatását is fogom olvasni. Sok van benne, ami igaz és megszívlelésre méltó. De bocsánatot kérek, ha egyik állítását igazitanom kell. A 3. l. jegyzetében azt mondja, hogy a kongressus tantervezetében a hittan nem képez külön tantárgyat. Ez csak némi fentartással áll, tudniillik a IV. osztályig; de az V. IV-ban elő van adva a hittan. L. III. szabályzat 9. és 10. §. és 40. §. és a 17.

Egyébiránt amit ön cikkében magyarul mond, és már 1854. megjelent „Die jüdische Schule“ czimű könyvemben bővebben fejtegettem. Méltóztassék csak áttekinteni: „Der Bibelunterricht“ és der „Religionsunterricht“ czimű fejezeteket. Ez az oka, hogy a „Neuzeitban“ és egyébült közölt cikkekben küzdöttem a czélvesztett irány ellen. Azonban azt is merem önnek őszintén mondani, hogy jó része ifjuságunk romlott erkölcsisége a vallástalanságban keresendő. Mi tagadás benne, maguk a tanítók előljártak a vallástalanság példájával, és ennek vonzóereje volt. Nem mondom, hogy a tanítók példája egyedüli volt vala. A korszellem anyagi irányának, a szülőiház példájának is tulajdonítani kell a vallási romlottságnak nagy részét. De, hogy a tanító egy főtéteyzője a vallásosságnak, az tény; sőt a szülőiház ellenében is érvényesíti a vallás tanait . . .

Ha pedig maga a tanító nem jóra való nevelt, alázatos, szerény meggyőződésből erkölcsös s vallásos „nevelő-oktatásának nem lesz eredménye.

Bocsánatot kérek, hogy akaratom ellen oly hosszúra nyult levelim. Szívből kívánom, hogy nemes intézkedésű cikksoroztának mély hatása s gazdag következménye legyen, s orvosolja iskoláink legmagasabb baját!

Veszprém, 1889. január hóban.

Hochmuth A.“

Az itt közlött (I. sz. C s u k á s i h o z, II. sz. e l a p o k s z e r k e s z t ő j é h e z i n t é z e t t) két levél magában is fényesen kitünteti, hogy a boldogult mennyi szeretettel viseltetett a népiskola iránt és mondhatjuk a népiskolai ügy egész életén át az az elem volt, a melyben legjobban érezte magát. A hazai izr. tanítók mindig kegyelettel fogják emlékét megőrizni, és mi midőn jelen számunkat emlékének szenteljük, csak a hazai tanítók érületének adunk kifejezést. Ezeket tartottuk szükségesnek elmondani azért, mert az országos rabbiszemminárium f. hó 25-én Hochmuth Ábrahám emlékezetére gyászisteni tiszteletet tartott és a pesti izr. hitközség tanítótestületeit, de azoknak képviselőit sem méltatta arra, hogy a gyászünnepeyre meghívta volna. Mit jelent ez? Talán gyengéd ujjmutatás a fiatal rabbi-kandidátusoknak, miképpen viselkedjenek a néptanítókkal és a népiskolával szemben? (Szerk.)

A jellemképzés.

(Folytatás.)

3. A kísértéstől való megőrzés.

A jó szoktatás, az erkölcsképző oktatás minden esetre kitünő eszközök a nemes jellem képzésre és az erkölcsös élet követésére, de az emberrel született önzési vágy az érzékek hatalma oly gondolatokat keltenek benne, melyek az embert gyakran a rosszra, iszákosságra, kártyajátszásra, veszekedésre és más gonosz tettek elkövetésére indítják.

Ezen felmerülő ingerek és ösztönök minden embert próbára teszik, hogy Isten akarata ellen és az erkölcsös világrend ellen cselekedjék.

A mit az ember érez, vagy a többi érzékek közvetlenül észre vesz, az nagyon erősen hat izmaira és gyorsan indítja az embert megfontatlan tette.

Az élvezetvágy, a bosszuvágy gondolata némelykor oly erősen lép fel és oly hatalmasan, hogy idegeink és izmaink akaratunk ellen mozognak és cselekednek.

A vérmes véralkatu inkább hajlandó a könnyelműsége, phlegmatikus véralkatu inkább a restségre. A könnyelműség és a restség pedig a bűn szülői.

Azért ezen ima szerzője harmadszor azért fohászkodik, h o g y a z é g U r a ó v j a ő t m e g m i n d e n k i s é r t é s t ő l.

Igaz, hogy az Isteni büntetésre és jutalomra való gondolat egy maga gyakran elégséges, hogy az embert erősebbé tegye, hogy a kísértésnek ellenállhasson; de a nevelésnek arról is kell gondoskodni, hogy a vallásos képzetek mellett más erkölcsös és esztétikai képzetek is lépjenek fel a kísértés pillanatában és az embert az erkölcsi létérti küzdelemben győzelemre segítik.

A kinek sikerül ellentállani a kísértésnek, annak szive örömmel és önbecsüléssel telt, a ki pedig a kísértésnek nem tud ellenállani annak keble fájdalommal bánattal és önmegvetéssel telt, mert az egész élete kísértésnek van kitéve.

Itt a restség és lustaság, amott az élvezetvágy csábit.

Ma vágyunk gazdaggá lenni, holnap a becsvágy csábit el bennünket; majd az uralom vágy állítja fel fogóját, majd a boszu vágy veti reánk halóját.

A mióta a világ fenáll, a gyermekek és felnőtt emberek soha sem voltak annyi kísértésnek kitéve, mint ma.

Minden kísértet pedig az erkölcsös élet ellensége. Kivánatos volna

tehát hogy az ellenségek számához képest a fegyverek száma is gyarapodjék.

De mit veszünk észre.

A tekintély és a hit érvei csökkennek, a nélkül hogy az erkölcsi és az aesthetikai elvek megfelelő mértékben elterjedtek volna.

4. A szenvedélyektől való megóvás.

Ezért mondta már Locke, hogy az erkölcsi nevelés főelvének kivált képen oda kell hatni, miszerint a szokás hatalmának ellentállani képes jellemzivésséget teremtsen s azt folyvást edzeni igyekezzék; a ki pedig a kísértésnek sokszor enged, az szenvedélyessé válik és ezen szenvedély az ember felett zsarnokként uralkodik, aláássa egészségét megakadályozza erkölcsi tökéletesítését és csak fájdalmat és szerencsétlenséget okoz.

Az ember nem születik szenvedélyekkel, de öröklés, aljas vágyak gyakori kielégítése, rossz szokás, gyenge idegrendszer, kevés előrelátás, önmegtagadás és önuralom hiánya folytán és csekély számú képzetek folytán igen is származnak.

Negyedszer tehát az ima szerzője arra kéri Istent, hogy a d j o n n e k i e r ő t a s z e n v e d é l y e k f e l e t t u r a l k o d n i.

Cholerikus vérmérséklet, ideges alkat, elhanyagolt nevelés igen gyakran arra ad okot, hogy a szenvedélyek rajtunk uralkodnak.

A hol pedig egy képzet egy érzelem oly erős lett, ott a többi képzeteknek legtöbbször nincs is idejük és hatalmuk a szenvedélyt elnyomni, de a vallásos érzelem a legerősebb érzelmekhez tartozik, ez gyakran ott is hatást gyakorol, hol valamennyi nemes érzelem a megmentés szolgálatát felmondotta.

A rossz példák távoltartása.

A ki a büntettek történetét tanulmányozza, azt tapasztalja, hogy az ember bensejében sok inger, érzet, képzet és gondolat van, melyek őt gonoszra, vétkekre csábítják és szenvedélyeinek rabjává teszik.

De ezen belső ingereken kívül vannak külső ingerek is, ide tartoznak: a rossz példa, a tevőleges elcsábítás, a társadalmi elvadultság és nyereség. Itt csatlakozik a gyenge emberhez egy hivatási társ, egy játéktárs, ki a barátság álczája alatt hizelgés, hamis ígéretek által gyenge barátját kártyajátszásra, iszákosságra, veszekedésre és nemi kicsapongásra csábítja.

Ott látjuk ismét, hogy egész társadalmi körökben egyes becsvágyó és pénzvágyó egyének a vallásosság és hazaszeretet köpenye alatt ígéretek és jelszavak által több 100 egyént embergyűlöletre erőszaktételre ragadnak.

A jó példa igen nagy befolyást gyakorol a jellemek kiképzésére. Ez a jellemképzés alapvetése. Az ember természettől fogva utánzásra vágyó, és mindenkre kisebb nagyobb benyomással van társaink beszéde, modora, eljárása, sőt még gondolkozásmódja is.

De a gonosz példa rendszeren sokkal nagyobb befolyást gyakorol, mert rendszeren pillanatnyi élvezetekkel és előítéletekkel levén összekötve a később bekövetkező kellemetlen és káros következményeket a legtöbb ember fontolóra nem veszi. Már a közmondás inti az embert a rossz példától, mondván; „Rossz példa jó erkölcsöt ront“, továbbá „Madarat tolláról, embert pajtásáról lehet megismerni“.

Azért is arra kéri Istent ezen ima szerzője, hogy óvja meg őt minden gonosz embertől és minden gonosz szomszéd-tól. A szülők gyakran küldik gyermekeiket idegen városokba, hogy azok tanulmányaikat folytassák, ezek, mint ártatlan, szép reményekhez kötött ifjak hagyják el szülői házukat, és mint elrontott emberek beteg testtel és elfásult lélekkel térnek vissza szülőik fájdalmára és saját szerencsétlenségükre.

Ezen szomorú átalakulás főoka pedig a rossz példa volt.

A szülőknek és nevelőknek tehát először arról kell gondoskodni, hogy gyermekeik rossz példát maguk előtt ne lássanak, másodsor tanítsák meg gyermekeiket arra, hogy a jót a rossztól megkülömböztessék, a jó példát szeressék, a rossz példát megvessék.

A társadalom tehát a nagy és nemes férfiaknak nyilvános téren szobrokat emel, hogy ezeknek látása buzdítólag hasson; gondoskodik menedékházak felállításáról is, nehogy az elhagyott ifjuság a rossz példa áldozata legyen.

Gyakran 12 éves gyermekek csekély bűn miatt fogházba kerülnek és bizonyos idő múlva, a zsványokkal, rablókkal és gyilkosokkal való együttlét következtében, mint kész gonosztevők kerülnek ki a fogházból.

6. A magasabb eszmék és erkölcsös elvek iránti ragaszkodás.

Ha a nevelőnek sikerült növendékét erkölcsös életmódra szoktatni és benne az erkölcsstani törvények tanulmányozása iránt érdeket kelteni, továbbá őt minden gonosz tett iránt való megkísértéstől, minden szenvedélytől és rossz társaságtól visszatartani; akkor a talaj elő van készítve, melyen egy erkölcsös jellem nőhet fel.

Most még szükséges az is, hogy az ember, mindig nemes motivumok által vezéreltesse magát, hogy akarátát az igazság, az emberszeretet, a tökély, a szabadság eszmei szolgálatában alá rendelje; és mindenkor azon forró óhaj által legyen áthatva, hogy erkölcsösen cselekedjék és a rosszat kerülje, mert az óhaj a gondolkodásnak atyja, az érdekeltség az emlékező tehetség anyja; az érzelem minden tett gyökere, azért is ezen ima szerzője nemes, jó és erkölcsös tettek iránti lelkesedésért, a legmagasabb eszmék iránti ragaszkodásért esedezik.

A nevelő tehát czélszerű, erkölcsképző tanítás által a tanuló keblében az erkölcsös képzeteknek, erkölcsös alaptörvényeknek oly körét iparkodik teremteni, melyek elég erősek a növendékét az egoistikus vágyak legyőzésére, a jó választására és a kötelességre, az erkölcsi tettek elkövetésére bírni.

Minden ember igyekezzék elejét venni a gonoszhoz tartozó érveknek és a jóhoz tartozó érveket feltalálni, a gonosz ellen való ellenérveket felkeresni és végül a jó ellen való érveket távoltartani.

7. A szilárd erkölcsös akarat.

De gyakran találkozunk emberekkel, kik elég műveltek, kik tudják, hogy mi a jó, kik elméleti ismeretekkel bírnak az ember kötelességeiről, de nem bírnak elég erélylyel, hogy rendelkezzenek oly erővel, hogy az összes emberiség javára áldozatot hozzanak.

Daczára minden műveltségüknek gyenge jellemmel bírnak, és azért ezen ima szerzője bátorságért és erőért esedezik, hogy ösztöncin, óhajain és vágyain Isten iránti szeretetből

uralkodni képes legyen. Egészen csak az szabad, ki magán egészen tud uralkodni.

Ez célja valamennyi nevelésnek, hogy t. i. az ember egy erkölcsös jellem legyen, hogy minden tettét és cselekedetét az erkölcs törvényei szerint, Isten akarata szerint szabályozhassa, hogy akaratát tiszta öntudattal egy magasabb akaratnak, az erkölcsi világrend törvényeinek alávesse, hogy kötelességét lelkiismerete tiszta belátása következtében a jó iránti szeretetből teljesítse.

A nevelés csak akkor fejezte be feladatát, ha az ember nem szorul vezető tekintélyre, hanem ha maga fölött ügyelni, magán uralkodni, magát tökélytesbiteni és nevelni képes.

Szükséges, hogy az ember a tekintély-morálból az észnek erkölcsi-ségére, az érzelmi morálból az öntudatos morálra emelkedjék.

8. Isten és az emberek szemeiben való tetszés.

Lehet valaki erkölcsi tekintetben valódi jellem, lehet hogy valaki elvéhez való ragaszkodásánál fogva embertársaink tiszteletét kiérdemli, de ebből még nem következik, hogy az illetőt embertársai szeretik.

Vannak oly erkölcsös jellemek is, kik szomorú tekintetüknél fogva embertársaikra kedveztlen benyomást gyakorolnak.

Ezek erkölcsös, de nem szeretetreméltó jellemek.

Azért ezen ima szerzője foháskodik, hogy Isten és emberek szemében szeretetet, kegyelmet és irgalmat találjon.

Vannak emberek, kik már első fellépésük alkalmával külsejüknél fogva általános tetszésnek örvendenek, de közelebbi ismeretség után barátságtalanságuk, saját modoruk következtében maguk iránt utálatot gerjesztenek.

Szomorú azonban, ha szeretet nélkül kell felnőni és szeretet nélkül élni.

A szeretet ismét szeretetet kelt.

A szeretet nem csak egy hatalmas ösztönrugó eszköz az erkölcsös-ségre, hanem az erkölcsös életnek célja t. i. az összes jólétet teljes erejénél fogva előmozdítani.

A ki szüleit, tanítóit, barátait és embertársait szereti, még pedig önzetlenül szereti, az hivatva érzi magát arra, hogy szüleinek, tanítóinak és barátainak tiszteletet szerezzen és ezeknek tetszését kiérdemelje, és ezáltal igyekezni fog, hogy mindinkább erkölssösebbé és tökéletesebbé váljék. A becsületérzés, a tetszési szeretet hatalmas ösztönrugók. A ki az embereket szereti, az visszont szerettetik: aki a világtól visszavonul, azt a világ is ignorálja. Vannak emberek, a kiknek sikerül csalfa tettezés által a tömegnek szeretetét és tetszését megszerezni, de népszerűségük csak hamisságon és csalfaságon alapszik és nemsokára ismét eltűnik. Azért az ima szerzője oly szeretetért esedezik, mely egyszer mind Isten szeretét vonja maga után, tehát oly szeretetért, mely közhasznú működés, emberbaráti cselekedetek és Isten előtt is tetsző szereteti működések által nyerhető el.

9. Az egyéni és a társadalmi nevelés.

De tisztelt hallgatóim, ezen ima szerzője nem imádkozik csak magáért, hanem embertársaiért is; nemcsak azt kívánja, hogy Isten őt szoktassa a jóra és csak őt óvja a kisértettől, hanem azért is foháskodik, hogy a jó Isten felebarátait is szoktassa az erényhez.

A szerző tehát már akkor belátta, hogy az egyes ember nevelése a társadalom nevelésétől függ, és hogy az egyén testi és szellemi egészsége és jóléte a társadaloméval csereviszonyban áll.

(Vége következik.)

Herbart és Ziller paedagogiai elvei a magyar-zsidó népiskolában.

III.

Jelige: „Zwar geht im menschlichen Gemüt nichts verloren; allein im Bewusstsein ist nur sehr wenig gegenwärtig; nur das Betrachtlich - Starke und Vielfach Verknüpfte tritt leicht und häufig vor die Seele und nur das Höchst-Hervorragende treibt zum Handeln.“ Herbart.

B) **A koncentráció célja és lényege.**

A tantárgyaknak egymással való szoros kapcsolatba hozása „koncentráció“-nak nevezetik. A paedagógia története a koncentráció elvének alkalmazása körül történt számos kísérletről tesz tanúságot. A Herbart-féle iskola is csak úgy értelmezi a „koncentrációt“, hogy keresi az oktatás egyes ágai között az érintkezési pontokat, létrehozza a különféle tantárgyak között az összefüggést úgy, hogy a tantervekben felhalmozott tarka sokféleségből megteremtse a kerek, egységes tanrendszert. A kulturhistóriai fokozatok eszméje a koncentráció elvétől, Herbart rendszerében, el nem különíthető, egyike a másik nélkül nem is képzelhető és meddő munkát végez az a tankönyvíró, ki az olvasókönyveket H. Z. szellemében és rendszerének szolgálatában megírja, de megírja úgy, hogy a kulturhistóriai fokozatok eszméjét lehetőleg megvalósítani iparkodik, de a koncentrációról megfeledkezik.*)

Paedagogiai kérdés, melynek tisztázására a német irodalom egész könyvtárt szentel, megérdemelné, hogy mi is tüzetesebben szemé közé nézzünk; de legnagyobb sajnálatomra, cikkem már is túllépte azt a szűk keretet, melyet egy havi folyó-irat egy-egy kérdés tisztázására szentelhet, ez oknál fogva, csak a legszükségesebbre szoritkozom.

A koncentráció célja és lényege abból áll, hogy minden egyes oktatási fokozat, minden egyes osztály, a vallás-erkölcsi nevelési cél szempontjából, egy magában kerek egész gondolatot képezvén, mely kör az illető osztály érületanyaga (Gesinnungsstoff), koncentrikus középpontja és ezen központ körül sorakoznak a többi tárgyak. A központi tananyagból minden irányban kapcsoló szálak futnak azon célból, hogy az oktatás tárgyát képező részek a gyermek gondolkörében egységes anyaggá idomuljanak. Ezáltal az oktatás megszünt egymás mellett futó tarka tárgyak érdektelen halmaza lenni. A különféle tantárgyak közt teremtett belső kapocs, azoknak kölcsönös viszonyba való hozása által, az érdeklődést és figyelmet biztosítja. Világosabban szólva: a melléktárgyaknak a főtárggyal való folytonos viszonyba való hozatala által megteremtjük az oktatás koncentrációját, mely utóbbi a gyermek szellemi tevékenységének koncentrációját eredményezi. Igen természetes, hogy a koncentráció alapelveinek gyakorlatban való alkalmazása, csak is az ezen célt folytonosan szem előtt tartó olvasókönyv segítségével lehetséges.

*) A „koncentráció“-val tüzetesen foglalkoznak:

Ziller: Grundlegung 19. §.

Dörpfeld: Die unterrichtliche Verbindung der Wissensfächer.

Richter: Die Konzentration des Unterrichtes in der Volksschule.

Ackermann: Ueber Konzentration.

Just: Die Konzentration des Unterrichtes.

Reinert: Ueber Konzentration.

Müller: Die Konzentration.

Muthesius: Beiträge zur Konzentration.

Milyen kellékekkel birjon egy ilyen olvasókönyv? erre H. Z. képviselői a következőkben felelnek.

A tárgyoktatás összes anyagát (az érzületoktatás hit- és erkölcs-tani részének kivételével) az olvasókönyv nyújtja. Egy czélszerű olvasókönyv a sikeres oktatás első feltétele, minthogy csak ennek segítségével kapcsolhatjuk össze egymással a népiskola szerves részeit. A koncentrikus alapelvnek megfelelőleg, az olvasókönyv foglalhatja a koncentrikus tananyag összegének, de ezenkívül még tartalmazza mindazt, ami a tárgyoktatás érdekkörébe esik; nevezetesen oly olvasmányokat:

- a) melyek az oktatás tárgyát képező részeket előkészítik,
- b) a már ébresztett érdeklődést továbbvezetik,
- c) a tárgyoktatás bizonyos ágait betetözik és végre
- d) a tárgyoktatás egyes láncolatait összefűzik.

Tehát: előkészítés, továbbvezetés, fejlesztés, betetőzés és összekapcsolás az olvasókönyv feladata.

Csak az ily alapra szerkesztett olvasókönyv töltheti be sikeresen azt a domináló pozíciót, melyet a nevelőoktatás rendszere, számára biztosít. A közkezen forgó encyklopedikus jelleggel bíró olvasókönyvek ezt a helyet sikeresen azért nem tölthetik be, minthogy a benne felhalmozott tananyag, minden szerves kapocs nélkül, laza, összefüggés nélküli tárgyismeretnek halmazát képezik. Az egymás mellett párhuzamban haladó tantárgyaknak izolált gondolatsorait egy újabb összefüggéstelen izolált tananyaggal szaporítják, a gyermek szellemi tevékenységét szétforgácsolni közreműködnek, annélkül, hogy maradandóbb hatást gyakorolnának a gyermek lelkületére.

Csak oly olvasókönyv felel meg igazán hivatásának, mely érdekes tartalmánál fogva, valóságos népkönyvvé válhat, melyben a könyv tulajdonosa, az iskolaidő lefolyta után is, szórakozás céljából örömet lapozgat. Világos, hogy az encyklopedikus jellegű olvasókönyvek ily vonzóerővel nem birnak, miért is a nevelő-oktatás szolgálatában álló iskola, ezek számára meg nem nyitja kapuit.

Ezeknek előrebocsátása után kimondhatjuk, hogy a nevelő-oktatás szolgálatában álló iskola olvasókönyvében, csak oly olvasmányok foglalhatnak helyet, melyek a classicitás jellegét magukon hordják és oly alakban vannak írva, mely a gyermek fejlődési fokának megfelelnek. Elvből ki vannak zárva az oktatás tendenciájával bíró olvasmányok, minthogy az olvasókönyvnek nem az a feladata, hogy a tanítást pótolja, azt fölöslegessé tegye, hanem célja: a tárgyra való előkészítés, tárgyba való mélyedés, kiegészítés és betetőzés.

Minthogy a költészeti forma a gyermek szellemi fejlődésének összes fokozatain különös mély hatást gyakorol, azért az olvasókönyv minden egyes részeiben elévülhetlen becsesel bíró poetikus olvasmányokat tartalmazzon. Némely mondák, mesék, ha kötetlen alakban vannak írva, annyira poetikai jellegűek, hogy a költészet külső mezét bátran nélkülözhetik és így prózában is felvehetők.

Az érzülettanítás **vallási részével az olvasókönyv csekélyebb mértékben tartozik gondoskodni**, amennyiben erről külön könyvek (Kis biblia, katekismus, ima- és énekkönyv) gondoskodnak. Annál gazdagabb tárházat képezze az olvasókönyv az érzület-oktatás profántörténeti ágának. Népies prózában írt történeti mondák, oly irodalmi termékek, melyek a rég elmúlt korszakok művelődési viszonyait megvilágítják, történeti kutforrások nyomán írt történeti események, képezzék az olvasókönyv alapját. Ily jellegű olvasmányok különös ér-

deklódással töltik be a gyermek lelkét, miért is a történeti oktatás előkészítésére és betetőzésére kimondhatlan sikerrel alkalmazhatók.

Az érdeklődést folyton ébren tartják, a tárgyba való mélyebb behatására serkentenek.

Ezekhez sorakoznak egész korszakokat felölelő mintadarabok, ugynevezett történeti képek, melyek arra valók, hogy a tanítás eredményét összefoglalják és a gyermeknek, mint az irány mintadarabjai szolgálnak.

A földrajz és természet világából, prózai irányban szerkesztett kikerekített képek nyújtandók és amennyiben a költészet egy-egy virága e célra alkalmasnak bizonyul, ez sem mellőzendő.

Nem mellőzhetők továbbá a népiskola olvasókönyvében oly olvasmányok, melyek a gyermekvilág tapasztalatköréből vannak merítve.

A közvetlen érzéki tapasztalatokból a gondolkör legtevékenyebb részei származnak, azért mindaz, ami a képzetek ezen sorába illesztetik, a szellem koncentrációjának leghatalmasabb tényezője, még akkor is, hogyha a koncentráció szolgálatában álló olvasókönyv többi anyagával nem is hozható szoros összefüggésbe. (Ziller, Grunglegung 1881. évk. 221. l.)

Az iskolai életből, (ünnepélyek, séta, utazás) az egyházi és nemzeti életből merített mozzanatok (bőjt- és ünnepnapok, augusztus 18. és 20-ika stb.) a természet világában észlelhető fordulópontok, (tavasz ébredése stb.) melyek a gyermek kedélyéletére lényegesen befolyanak, első sorban tekintetbe veendőek.

Mindezeket, poetikai mezben a gyermek lelki szemei elé varázsolni, megbeszélés tárgyává tenni, egyetlen egy alkalommal sem mulasztandó. Mindezekre nézve az olvasókönyv nyujtsa az anyagot. A történeti részben az epikai költészet alkalmaztatik, míg utóbbi esetekben a költészet lyrikus alakja jön alkalmazásba. (Valási ének, hazafias költemény stb.) „Im ganzen muss in der Sphäre der Dichtung das Epische gegenüber dem Lyrischen vorherrschen, weil letzteres mit wechselnden Stimmungen Gemüthzuständen zusammenhängt, während das erstere für das Volk eine gewisse etypische Bedeutung hat, zu dem es oft und gern zurückkehrt. (Ziller, Grundlegung 292. o.)

A koncentráció szolgálatában álló és a népiskolai oktatás céljainak megfelelő olvasókönyv — Thrändorf és Rein első kísérletein kívül — (Lásd Thrändorf, Lesebuch für das dritte Schuljahr és Rein „das erste Lesebuch“ und das Lesebuch für das dritte Schuljahr) még nem létezik és egyhamar nem is fog megjelenni. Hogy mi ennek az oka? ezt már oly fontosnak tartjuk, hogy erre vonatkozólag magának, Reinnak szavait idézzük:

„Die Herausgabe eines solchen Lesebuches wird so lange ein müssiges Unternehmen bleiben, als nicht die Herbart Zilleri'schen Ideen den Lehrplan der Volksschule in den Grundzügen umgestaltet haben werden. Denn bis dahin hat ein solches Buch, weder Aussicht in die Schule zu gelangen; noch würde es, wenn es da und dort doch eingeführt werden sollte, ohne die gleichzeitige Umgestaltung des Lehrplans im Sinne der Konzentration mehr Nutzen stiften, als die jetzt in unsern Schulen gebräuchlichen encyklopädischen Lesebücher zu stiften vermögen.“ (Rein, „Das dritte Schuljahr“ 110. old.)

Mi módon teremtsék ily koncentráció olvasókönyv?

„Denn wo nur kollektive Thätigkeit Vieler zum gewünschten Ziele führen kann, muss jederzeit die Arbeit Einzelner lückenhaft und unvollkommen bleiben“ — e szavakkal fejezi be Rein az olvasókönyv tartal-

mára vonatkozó nagybecsü értekezését és javaslatba hozza, hogy a tanítók összessége éveken át gyűjtse a koncentráció szolgálatában álló olvasókönyvek anyagát, saját könyvét csak gyarló kísérletnek mondja, mely csak arra szolgál, hogy a tanfőriaknak tiszta képet nyújtson a koncentráció olvasókönyv kelleiről.

Értekezésem homlokára illesztett^{*} czimének megfelelőleg: a tananyagnak céltudatos feldolgozásáról (Formale Stufen) kellene még foglalkoznom.

Birálat tárgyává kellene még tennem.

1. mennyiben alkalmazható nevezett rendszer a magyar-zsidó népiskolában általában és

2. mennyiben felelnek meg az egyesület olvasókönyvei a kulturhistóriai fokozatoknak és a koncentráció lényegének.

Legnagyobb sajnálatomra, minderre ez alkalommal nem felelhetek.

Az olvasókönyvek kérdése közgyűlésünk napirendjére lévén kitzűzve, tehát megjön erre is legközelebb az alkalom. Soraim célja tájékoztatás, de nem bíráltság.

Birálónak: magam szőrű, sovány, éhes színű, sokat tünődő ember — Caesar szerint — nem igen alkalmas. A fonnyadt Cassius, ki nem hallgat muzsikát, ritkán mosolyog és játéknak nem barátja az — Caesar állítása szerint — veszélyesebb ugyan, mint a kövér, sikfejű, ki éjjel alszik, de azért birálónak be nem válik. Objektivitása megbizhatlan, ítélete sötét és igazságtalan.

Hosszu lére eresztett száraz, unalmas soraimat azért Cassius szavaival zárom: „Aki nagy tüzet kíván éleszteni hirtelen, silány szalmával kezdi.“

Silány paedagogiai szalmáját e lapok t. olvasóinak kegyes jóindulatába ajánlja
Csukási Fülöp.

Jegyzőkönyv.

Felvétetett az orsz. izr. tanítóegyesület közgyűlését előkészítő bizottságnak f. évi június hó 30-án tartott üléséről.

Jelen voltak: Csukási Fülöp, elnök és Maislis F., bizotts. jegyzőn kívül Lederer A., Radó V., Mandl B., Tolnai B. és Schön J.

I.

Elnök megnyitván az ülést, örömmel jelenti, hogy a küszöbön álló közgyűlés iránt haza-szerte élénk érdeklődés nyilvánul.

Vidéki fiók-köreink száma örvendetesen gyarapodott, közgyűlési tételeink fölött több helyütt komoly és beható tanácskozmányok folytak, azok eredményéről jegyzőkönyvbe foglalt, kimerítő jelentések küldettek be; ekként a legszebb sikerrel kecsegtető reményeket fűzhetjük a célba vett közgyűléshez. Örvendetes tudomásul szolgál.

II.

A beérkezett jegyzőkönyvek — névszerint a Bács-Bódogh, Nógrád — Zólyom megyei, Pécs vidéki, Nyitra- és Trencsén-megyei fiókköröktől — egész terjedelmükben felolvastatván, a bennök kifejezést nyert óhajok és indítványok felett élénk eszmecsere indul meg, melynek alapján határozatilag kimondatik:

A hitközségek egyesületi közlönyünk útján megkerestetnek, hogy tanítóikat ama törekvésökben támogassák, hogy a közgyűlésen minél tömegesebben részt vehessenek.

A közgyűléssel kapcsolatos egyes indítványok és határozati javaslatok, minők a nő-tagoknak nyújtandó kedvezmények — egyesület részére kieszközlendő államsegély — könyvkiadványaink — és a tanítói árvaházra vonatkozó indítványok — az illető tételek előadóinak fognak kiadatni, tanulmányozás, illetve figyelembevétel céljából.

III.

Elnök felhatalmazást kér az iránt, hogy az előadói tisztségekre nézve az egyesületi elnökséggel egyetértőleg végleg intézkedhessék.

Radó tanár a közgyűlés sikerét első sorban ezen tisztségek szerencsés betöltésétől teszi függővé, és ez okból legott a bizottsági ülésben kívánja a szóbahozott ügy elintézését. Ehhez képest a kijelölés nyomában fogantba vétetvén, előadókul közfelkiáltás ntján megválasztatnak:

Bányai Jakab, n.-becskereki néptanító, mint a nyugdíj-ügy előadója;

Csajági Béla. főv. igazgató, mint az árva-ügy előadója:

dr. Málnai M., tanítóképző tanár, mint a nevelés- és tanügyi tételek előadója;

Schön József, főv. néptanító és Hoffmann Mór, n.-kanizsai polg. isk. tanár, mint a könyvkiadványok (olvasókönyv) előadói;

Waldner Jakab. bajai isk. tanár, az egyesület által nyújtandó anyagi és szellemi kedvezményekre vonatkozó javaslatok tételére és

Szontág Jenő, szolnoki néptanító, mint az egyesület belső szervezétére vonatkozó javaslatok előadója; végre

Klein Salamon, szegedi néptanító és Csukási Fülöp, főv. tanító, esetleg

Weisz Gábor, pécsi hitk. jegyző, mint a hitoktatási kérdés előadói.

Miről a megválasztott előadók azon felhívással értesítendő, hogy nyolcz napra terjedhető, zárós határidőn belül ezen tisztségek el-, vagy el nem fogadása iránt nyilatkozzanak.

Együttal felhivandók arra is, hogy előadásaik főbb tartalmát rövid tételekbe foglalva, legkésőbbben f. hó 25-ig beküldjék, a közp. választmánynak leendő előterjesztés és az „Értesítő“-ben való közzététel végett.

IV.

Tekintettel arra, hogy a közgyűlésre felránduló tagok fogadtatása, elszállásolása és szórakoztatása céljából többrendbeli bizottságra szükség leend, elnök felhatalmaztatik, hogy a bizotts. tagok számát 25-re kiegészíthesse, annál is inkább, mivel az előkész. bizottság számos tagja a szünidő tartama alatt amugy is távol van a fővárostól. — A rendező-bizottság ę szerint a következő főv. tagokból alakult meg: Adler Simon, Bárd Rezső, Balog Ármin, Csajági Béla, Csukási Fülöp, Gerő Viktor, Győri Adolf, Halász Nátán, Hertzka Gusztáv, Kornfeld Gyula, Lederer Ábrahám, Lusztig Emma, Maislis Ferencz, dr. Málnai Mihály, Mandl Bernát, Mendl Lajos, Ózer Zsigmond, Radó Vilmos, Révai Miksa, Schön Dávid, Schön József, Schwarz Szeréna, Stern Ábrahám, Weber Soma és dr. Zsengeri Samu.

V.

A bizottság figyelmezteti az elnökséget, hogy a főváros területén levő tanintézetek közt vannak olyanok is, melyek ágyakkal felszerelt helyiségekkel birnak. Ezen helyiségek a közgyűlésre felránduló tanítók elszállásolására fölötte alkalmasak volnának. Nem kétli, hogy az igazgatóság, illetőleg előljáróság, a mondott célra készséggel átengedné. — Figyelmeztetése köszönettel fogadtatik. Az engedély kieszközlése végett az elnökség a kellő lépéseket megteszi.

VI.

Időközben netán szükségesnek mutatkozó, elodázhatlan ügyek elintézésére az egyesületi elnökséggel egyetértőleg Csukási Fülöp, bizottsági elnök hatalmaztatik meg olyképen, hogy eljárásáról utólagosan jelentést tegyen a bizottság legközelebb tartandó ülésében. — A napirend kimerítve lévén, elnök az ülést befejezettnek nyilvánítja.

K. m. f.

Jegyzette: *Maislis Ferencz*, biz. jegyző. *Csukási Fülöp*, biz. elnök.

A középiskolai tanulók nyári üdülésének kérdéséhez.

A középiskolai tanulók nyári üdülésének fontos kérdésével nem egyedül a fővárosban foglalkoznak, hanem, mint a „Tanáregyes. Közlöny“ ez évi februáriusi füzete tanusítja, a vidéken is. Szűcs Lajos e kérdéssel foglalkozván, nem hiszi, hogy a magánjótékonyagra sikerrel lehetne appellálni, minthogy szerinte a túlságosan megterhelt társadalmi jótékonyág ezen célra kevésbé használható föl. Ha megnézzük, nem a köz-, hanem egyedül a magánjótékonyág budgetjét Angliában, látjuk az óriási különbséget. Angliában a magánjótékonyág egy évben milliók fölött rendelkezik. Ha valaki ez ellen azt hozná föl, hogy a gazdag Anglia teheti, akkor csak a lengyelek jótékonyágára irányítsa figyelmét. Minthogy a mi viszonyaink között takarékosaknak kell lennünk, kiemeltem a Közlöny tavalyi évfolyamában a Dániában kipróbált rendszert és egyszermind megjegyeztem, hogy „a fiu e helyen nélkülözni fogja a paedagogiai vezetést“ és kiemeltem „az ellenőrzés tökéletlen voltát“. Szűcs igazgató, midőn a fentjelzett themával foglalkozik, ez észrevételemet nem közli. A dán rendszernél hibáztatja a paedagogiai vezetés hiányát; de legyünk őszinték, ugyan hány tanuló részesül a nyári szünidő alatt e vezetésben? Én a dán rendszerrel azért foglalkoztam tüzetesebben, mert jól tudtam, hogy a szünidei telepítés első éveiben, midőn sok fiút akarnánk az intézmény áldásában részesíteni, takarékosagra van szükség, éppen azért, mert közönségünk áldozatkészsége sok kívánni valót hagy. Ha ezt nem tudtam volna, akkor egyenesen Baginsky tervét ajánlom elfogadásra. Baginsky azt ajánlja, hogy város közelében erdőben barakk-épület emeltessék, mely a tanár vezetése alatt tanulók befogadására szolgáljon. A tanulók szabadban tartózkodnak, eső idején és éjjel az épületben, melyben tanterem, konyha, tanári lakás stb. van. De nem lévén optimista, nem is említettem e tervet, hanem az eddig kipróbált és nálunk is meghonosítható rendszerekről szólottam.

Szűcs az eddig ajánlott rendszerek helyett a hazánkban és Csehországban már rég nyelv megtanulása céljából kipróbált c s e r e r e n d s z e r t ajánlja. A városi tanulót a vidékre, a vidékit a városba küldené. Tartok tőle, hogy a vidéki tanuló egészsége a városi forró nyári levegő alatt éppen keveset nyerne.

Nem vagyok paedagogus, de nem tudom, miképpen lehetne pl. a vidékről a fővárosba jött középiskolai tanulót ellenőrizni? Egy középiskola igazgatóságának ellenőrzése nem lehet oly teljes, hogy a szülői házat helyettesíthesse, hogy a tanuló erkölcsi magaviseletéről biztos tudomást szerezhessen. Tanév közben még inkább teheti, mert a tanulás nagyobbára az erkölcsökkel lépést tart és a fiu naponta több órán keresztül a tanár szeme előtt van. Talán úgy képzelem a t. cikkirő, hogy naponként a tanuló rapportra menjen? Ezt a főváros nagy dimenziói mellett, az igazgató hivatalos órái miatt, melyek nagyobbára a déli időre csnek, kissé nehézkesnek tartom.

Szücs terve igen szép, látszik, hogy a szerző jó psychologus, de kivihetetlen. Én a választmány által tervezett, az Alexander tanár és általam ajánlott rendszereket sokkal czélszerűbbeknek tartom.

Budapest.

Dr. Schuschny Henrik.

Könyvismertetés.

תורת האמונה והמוסר. — **Zsidó hit- és erkölcstan** középiskolai növendékek és a család használatára I. és II. rész. Irta Halász N., iskolaigazgató. Budapest, 1889. Kiadja ifj. Nagel Ottó.

A tisztelt szerző, ki szives volt czimzett könyvét nekem is megküldeni, kísérő levelében arra kér, hogy mondjam el neki tárgyilagosan, mi véleményben vagyok szakmunkásságának ezen újabb terméke iránt? Felületesen bármit is elbíralni egyáltalán nem szokván, előbb az egészet figyelemmel végig akartam olvasni és csak úgy adni feleletet a megtisztelő kérdésre. Ez az oka, hogy még csak ma válaszolok. Miért kérem fel egyszersmind az „Értésítő“ tekintetes szerkesztőségét is, hogy szerény véleményemet közzé tenni sziveskedjék? Egyszerűen azért, mert a jó ügy érdekében azt kívánám, hogy értelmiségünk, tehát a magyar zsidó tanférfiak zöme is elolvassa. Hiszen — valljuk meg őszintén — mainap ritka, mint a fehér holló, az olyan bírálat, mely mindvégig csakis magát a dolgot és nem kiválólag a személyt, vagy legalább egyidejűleg a személyt is ne tartaná szem előtt. **על כן תפוג תורה ויצא משפט מעוקל!** Már pedig a tárgy, melylyel a szóban levő könyv foglalkozik, szentségénél és fontosságánál fogva minden félig-meddig hivatott férfinak kötelességévé teszi, hogy érdekében az igazságnak minél hangosabban és minél elfogulatlanabban kifejezést adjon.

Minden más disciplinának kézikönyve — ha valamely irányban helytelenséget tartalmaz is — pusztító kárt soha sem okozhat. A feladatának magaslatán álló, lelkiismeretes tanító figyelmeztetése a szellemi gondozására bizott növendéket előbb-utóbb megszabadítja a magába netalán felvett tévedésektől. Merőben eltér ettől azonban egy oly tankönyv, melynek tárgyát a hit- és erkölcstan képezi. Ilyennél a vallás tételeinek hamisítatlanságára, a tanmenet logikai egymásutánjára, a szentírásból vett idézetek helyes és találó voltára, végre pedig az előadás módjának szabatosságára s világosságára a legnagyobb súlyt kell fektetnünk. Az ügybuzgó tanító itt is sokat jóvá tehet ugyan; de az oktatás alapjául vett kézikönyvnek a jelzett irányokban lényegi hibáktól mindenesetre lehetőleg mentnek kell lennie. A hitoktatónak tanítványai előtt az egyszer kezökbe adott tankönyvre mint autoritásra kell hivatkozhatnia, ha bennök a „szentírás“, mint minden hit- és erkölcstan kutforrása iránt táplált kegyeletes tiszteletet fenn akarja tartani. Az előttünk fekvő „Hit- és erkölcstan“-t tehát mindezen szempontokból kellett megítélnünk. Bírálatunk eredményeképen pedig jó lélekkel kimondhatjuk, hogy ebbeli vizsgálódásunk Halász ur könyvét előttünk a legszebb világosságban tüntette fel.

Hogy szerző művében sehol a vallás tételei ellen nem vét, ez az ő ismert szakképzettségénél és conservatív irányánál fogva magától értetődik. A tanmenetet illetőleg elmondhatjuk, anélkül, hogy bármely oldalról is ellentmondástól kellene tartanunk, mikép szerző elismert jó tanítási módjának, szakismeretének és sok évi tapasztalatainak mindvégig dicséretes nyomaira akadunk, oly annyira, hogy szerző könyvét e tekintetben is teljesen megfelelőnek mondhatjuk. Az írott- és szóbeli tanból vett idézetekre nézve pedig e könyv a szebbnél szebb, gondosan megválogatott és a szöveg

minden tanítását megerősítő sentenciák egész tárházát képezi, melyet a művelt, ügyes és buzgó hitoktató nagy sikerrel fog értékesíthetni, főleg ott, ahol a héberre is nagyobb súlyt fektetnek. A mely fiatal ember e könyv tartalmát a középiskola osztályaiban elsajátítja, lehetetlen, hogy a szó megszokott értelmében **עם הארץ** és így vallásának magasztos tanai és szivet-lelket nemesítő szabványai iránt közönyös maradjon. Hátha még a család is, úgy mint szerző „Tájékoztató” című előszavában óhajtja, e könyv olvasásának legalább szombatokon és ünnepeken, ha többet nem is, egy-egy rövid órát szentelne! A siker teljes volna s nem panaszkodhatnánk többé arról, hogy a szülői ház lerombolja azt, a mit az iskola nagy nehezen felépít. Bár milyen foglalkozású ember, birjon csak különben a kellő értelmességgel, ha Halász úr e „Hit- és erkölcsstan”-ában a zsidó vallás parancsolatainak, tilalmainak, szertartásainak és szokásainak ethikai magyarázatát elolvassa, lehetetlen, hogy úgy mint eddig történt — azokon, mint eredetökre és okaikra nézve előtte teljesen ismeretlen dolgokon, mintegy szégyenkezve mosolyogjon. Ellenkezőleg; őszinte tisztelete tárgyait fogják képezni, sőt büszkeséggel fogja eltölteni azon tudat, hogy az ő vallása, az ősrégi zsidó vallás az, mely az emberiséget legelőször ilyen szép és nemes dolgokra tanította!

Tudjuk, lesznek olyanok is, a kik vagy többet vagy kevesebbet kívántak volna e tankönyvbe felvéve látni. De szerző könyve előszavában ezekre nézve is előre megadja a feleletet; indító okait oly meggyőzően adja elő, hogy azokat, úgy mint mi, minden tanférfiu is feltétlenül helyeselni fogja. A könyv kiállítása gyönyörű. A kiadónak, a ki egy héber mű kiadására és hozzá még oly fényes kiállítására vállalkozott, mindnyájunknak elismerését és támogatását megérdemli. Ritkán láttunk még könyvet, melyben annyi héber szöveg fordul elő és mindamellett olyan correctséggel dicsekedhetnék. Legfeljebb néhány betű- és pontozati hibát vettünk észre, de ezek is olyanok, hogy a szakember első tekintetre sajtóhibáknak ismeri fel, melyeket a gondos szerző egy — mint reméljük — már legközelebb rendezendő második kiadásban bizonyára szintén elfog távolítani. Midőn az érdekes szerzőnek végre még azt is ajánlanók, hogy annak idején azt az 1—2 kitélt is mellőzze, mely — mint péld. az „eredendő bűn”-ről szóló — még mindig vita tárgyát képezik, könyvét jó lélekkel a legmelegebben ajánljuk mindazoknak, kik a zsidó középiskolai ifjuságot sikerrel tanítani és taníttatni kívánják.

Dr. K.

A makacsság és gyógyítása az iskolában.

Irta: **Richtmann Samu**, Vásáros-Namény.

Korunknak minden terén tett előhaladása daczára sem dicsekedhetünk azzal, hogy a szülők gyermekeik nevelését oly figyelemmel teljesítik, a minőt az méltán megérdemel és hogy a nevelés körüli teendőket és tényeket oly behatóan tanulmányozzák, a mint az — tekintve a családi nevelés roppant horderejét — könnyelmű mulasztás és lethargikus magatartás folytán sok oly rossz szokás és ferde érzelem születik a gyermekek keblében, melyek a gyermek éveivel növekedvén, később nagy befolyással vannak az ifju életére. A makacsság sem egyéb rossz szokásnál, mely szintén a családban fejlődik ki a gyermeknél.

A makacsságot — ez igen-igen mérges növényt — gyökerestől kiirtani az iskola hivatott. Az iskola ily értelemben a „L'etat cest moi” módjára a tanítót jelenti. Elhibázott lépés volna emez epidemia gyógyszerül a közvetlen testi büntetést alkalmazni; igazi didaktikai eljárás,

paedagogice helyes, öntudatos és számító gyógykezelés kell ezen és ilyenemű nyavalyák elhárításához.

„A fejesség (nyakasság, makacsság ellenkezési vágy) — mondja Dr. Kiss Áron „nevelés és oktatástana“ — vagy vétek, vagy testi gyengeség.“ A makacsság gyógyítása alkalmával — ha nem testi gyengeségből származik az — első sorban engedelmességet követeljen a tanító. Fegyvere a tekintély. Szeressen magának úgy a makacs, mint minden gyermek előtt autoritást, de úgy, hogy ezzel a szeretet karöltve járjon; ez arra fog vezetni, hogy a gyermek belátandja, hogy itt nem az ő akarata a döntő, hanem egy olyan valakié, a ki őt észszerűen ítélni és ebből kifolyólag tervszerűen cselekedni tanítja. Ez lesz a tekintély eredménye. Ha a makacs gyermek a fennebbieknek tudatára jön, ha látja, hogy a tanító nem pusztán mint zsarnok van mellette, hanem neki jó tulajdonokat és jó jövőt igyekszik biztosítani: akkor szívesen simul ő ahhoz, szívesen fogadja intéseit és nagyobb korában tanácsait, szóval megszereti. Nem biztos azonban, hogy a makacsság eltávolításánál még más eszközhöz nyulni ne kelljen.

Igyekezzen a tanító a gyermek érzületére hatni; törekedjék oda, hogy a makacs gyermeket bizonyos dolgok felett gondolkozóba ejtse, hogy tanulja meg, hogy ő nem lehet autokrata. E végből meg kell őt néha bizalmasan inteni. Az ilyen bizalmas szavaknak sokszor nagyobb értéke, maradandóbb jele és biztosabb eredménye van, mint a — jelenben ugyan már kevésbé használt — botozásnak. Értessük meg vele, hogy csak engedékenységgel fogadják őt be a társaságok és érintkeznek vele az egyesek, míg a makacsot sem az előbbiek, sem az utóbbiak nem tűrik.

Ha mindezek nem használnak, szigorubb módhoz kell folyamodni. A makacs gyermeket a játékból ki kell rekeszteni; egyet-mást csak *avec-permissio* szabadjon tennie, hadd lássa be, hogy értéke nem oly nagy, mint a milyennek ő azt gondolja. A makacsság gyógyítása annál inkább fontos, mivel alapját képezi igen sok oly rossz szokásnak, melyeknél fogva őt a társadalom elveti. A makacs sohasem *consequens* és mindig *egoistikus*; sohasom szerény és többnyire hiú. Így tehát minél szilárdabb alapon látszik a makacsság nyugodni, annál nagyobb és hatványozott szigorral kell a tanítónak fellépnie, de úgy, hogy e szigor csak jóakaratból és a gyermek iránti jóindulatból eredjen, hogy később, mint férfi, csak tisztelettel és hálával említse tanítóját, ki őt az életre szigorúsággal készítette elő. Ez a tanító legfőbb jutalma!

A tanítónak tudatos eljárása mellett a makacsságot valószínűleg az engedékenység fogja felváltani. Sajnálatraméltó azon gyermek, ki makacs természettel lép ki az élet mezejére. Oh, itt nem a tanító jóakarátú, atyai és minden lépést figyelemmel kíséző gondviselése fogadja őt, hanem az embertársaknak hideg magatartása, tőle való idegenkedése mutatják meg neki, hogy itt nem makacsság, hanem összeférő jellem, *loyalis* és éppen nem a saját, hanem más érdekeiért lelkesülni tudó ember kell. Nem irigylendő a helyzete annak az ifjunak sem, ki a makacsságot a kaszárnya falai közé is beviszi, a hol *nolens-volens* alá kell magát vetnie a felsőbbek akaratának, mert különben a káplár uram kemény tenyere tanítja meg engedelmesnek lennie és arra, hogy szépet, jót és nemest csak mereven összetartó elemek teremthetnek.

A szülőket pedig nem lehet eléggé intenünk arra, hogy a legnagyobb örökség, melyet gyermek nyerhet, a jó és szeplőt nem tűrő nevelés és hogy igen sok szülő másképp nevelné gyermekeit, ha az elmúlt időket újra vissza lehetne varázsolni. Én pedig Comenius eme szavai-

val zárom be soraimat: „A büntetésnek szenvedély, harag és gyűlölség nélkül, becsületességgel és őszinteséggel szükséges gyakoroltatnia, úgy, hogy az, ki ellen az iskolai fegyelem alkalmaztatik, észrevegye, hogy ezt az ő javára alkalmazták rá, hogy azoknak, kik neki előljárói atyai érzületéből származik stb.“

VEGYESEK.

— **Meghívó** az „Orsz. magy. izr. tanító-egyesület“ alföldi körének 1889. évi július hó 7-én d. u. 4 órakor és folytatólag július hó 8-án d. e. 8 órakor Mezőtúron tartandó évi rendes évi ülésre. Tárgysorozat: Az orsz. magy. izr. tanító-egyesület f. évi augusztus havi közgyűlésének előkészítése: 1. Az egyesület által nyújtandó anyagi és szellemi kedvezmények. Árva- és segélyalap. Az egyesület vagyonforrásainak szaporítása. 2. Az egyesület belső szervezetére vonatkozó javaslatok. 3. Hitoktatás: a) felekezeti és b) közös iskolákban. A héber tananyag terjedelme és módszere. 4. Általános nevelés- s oktatástani tételek kitűzése és előadók kijelölése. 5. Vélemény-nyilvánítás az egyesületi kiadványok felett. 6. Azon körtagok kijelölése, kik az anyaegyletnek vidéki választmányi tagokul leendő megválasztás végett ajánlatba hozandók. 7. Névtári indítványok. 8. A jövő ülés helyének, idejének és tárgysorozatának megállapítása. Azon t. tagtársak, ktk a jövő évi ülést működésük helyén óhajtják megtartatni, sziveskedjenek az erre vonatkozó hitközségi meghívót az ülés megnyitásakor az elnökségnek átadni. Hogy a kör-ülésen megjelenendő kartársak elhelyezéséről gondoskodható legyen, kéretnek a t. meghívottak, hogy azt, vajjon a gyűlésen megjelenendek-e, bezárólag július hó 1-ig az alulírt kör-elnökséggel tudassák. Az utiköltségek utalványozása iránt az illető hitközségi elnökség hivatalosan megkeresetetett. Szolnokon, 1889. június hó 19. Az orsz. magy. izr. tanító-egyesület alföldi köre: *Baumhorn Ede*, jegyző *Szontágh Jenő*, elnök.

— **Az „Értesítő“** folyó évi 6. számában a „pécsvidéki kör“ közgyűléséről közölt tudósítás csekélységemről felemlíteni, hogy a gyűlésnek IV. számmal jelzett határozatához hozzájárultam. E határozat ekképen szól: A pécsvidéki izr. tanítók fiókköre méltányosnak tartja stb. stb. Tekintve, hogy én az országos izraelita tanítóegyletnek tagja nem vagyok, óvakodtam érdemileg beleszólni oly dologba, mely az egylet vagyoni és jövedelmi viszonyait érinti. Az illetéktelen beavatkozást mindenkor helytelennek tartom. Felszólalásom a kérdés alaki oldalára szorított. Figyelmeztettem a jelenvolt egyleti tag urakat az alapszabályok ide vonatkozó rendelkezéseire és jelesen a tagsági köteleességek és jogok teljes tiszteletére és épségben tartására. E szerint a fenforgó esetben követelésről, jogérvényesítésről szó nem lehet. „Tartalék kiadását“ célzó határozat, nézetem szerint, az alapszabályokba ütközik. Kérni szabadságában áll a szegénynek és ügyefogyottnak, a kerelem teljesítése csak a könyörület kifolyása lehet és tisztán a humanitás ténykedése. Ez álláspontra helyezkedtem és ezt védelmeztem szemben egyéb felmerült ellenkező nézetekkel. Többet nem tettem és nem is volt szabad tennem. E helyreigazító soroknak kérem kegyeskedjék tért engedni. Maradtam Pécsen, 1889. jun. hó 4. *Weiss Jakab.*

— **Vezérkönyv a magyar fogalmazás tanítására** cz. munkára hirdet előfizetést *Böngérfi János*, főv. tanító. Szerző munkája pályamű, melyet a jó hírnévnek örvendő budapesti (budai) tanítóegylet bíráló bizottsága önnálló becsesel bíró munkának ítél s mint ilyet má-

sodik díjjal jutalmazott. Szerző az el. népiskola II—VI. osztályai számára külön-külön összeállította a fogalmazási gyakorlatokat, mindenütt módszertani utasításokat ad s már az első oszt. tanítójának és hasznos útmutatást nyújt e tárgyban. Irálytani példatáraink vannak ugyan, de methodikailag feldolgozott vezérkönyvünk a magyar fogalmazás tanítására ez ideig nincsen, azért szerző munkája mindesetre hiányt pótol s mint ilyent a t. olvasónak b. figyelmébe és szives pártolásába melegen ajánlhatjuk. A munka előfi. ára 1 frt, bolti ára 1 frt 40 kr. leend. Előfizetések f. é. jul. hó 2-ig szerző nevére Budapest, IX., Lónyay-utca 6. sz. alá intézendők.

— **Tapolca, junius 11-én.** Tekintetes szerkesztő ur! Örömmel regisztrálom, hogy hitközségünk a f. é. május hó 31-én Lessner Sámuel elnöklete alatt tartott előljárósági ülésben, kiindulva ama régi, de egészséges szempontból, miszerint csakis az anyagi jólét előmozdítása által emelhető a szellemi állapot, ébreszthető a hivatás iránti valódi buzgóság és lankadatlan tevékenység — egyhangulag elhatározta, hogy, tekintve a tanítók mostoha anyagi helyzetét, azok számára egy megszerzendő telken legközelebb tanítólakást építeni fog. Szívünkben óhajtjuk, hogy ama nemes határozat mielőbb fogatosittatnék. — F. h. 1-én tartott iskolaszéki gyűlésen pedig egy alapító levél olvastatott fel, melynek értelmében Dr. Fischer Gyula helybeli körorvos és az izr. iskolaszék buzgó tagja, boldogult anyja emlékét egy 200 forintos alapítvány által örökíté meg, melynek évi 5% kamatait egy az izr. iskolába járó szegényebb sorsu, de jeles tanuló ösztöndíjképen már az idén élvezni fogja. Az ösztöndíjt a tantestület által ajánlott fiu a f. h. 24-én tartandó záróünnepélyen fogja kapni. Az alapítvány „Fischer Dávidné“ czimet viseli. Fogadja a derék férfiu a tanügy nevében ez uton hálás köszönetünket.

Strausz Zsigmond.

— **Uj könyvek.** Mózes IV. könyvének magyar fordítása masszoretikus szöveggel Deutsch Henriktől. Szerző e művet saját költségén adja ki. Mint tudós és kiváló tanférflu megérdemli, hogy a hazai irodalomban páratlan álló bibliafordítását minél szélesebb körben terjesz-
szük, hogy így Mózes 5. könyvének kiadása is lehetővé tétessék. Egy-egy könyvnek ára 80 kr.

— **Jubilaeum.** A pozsonyi orth. izr. népiskola érdemduis igazgatótanítója Pollak Albert ur, ki 40 évet töltött a népiskola szolgálatában, e napokban ünnepelte jubileumát. Nagyszámu tanulói, tisztelői és barátai, kiki saját módja és rendje szerint, méltó ovációban részesítették a jó öreg urat. A pozsonyi főreáliskola növendékei szeretett hit-tantanáruknak 40 éves jubileumára értékes ezüst serleggel kedveskedtek. Az ünnepelt tanférfiu érdemeinek általános elismeréséhez mi is szivesen járulunk, fogadja ez uton is kartársi üdvözetünket!

— **„Az iskolai egészségügy mai állása“**, irta dr. Schuschny Henrik a budapesti V. ker. állami főreálisk. orvosa és egészségtan tanára. A fent irt czim alatt hozzánk is beküldött 16 nyomtatott oldalra terjedő füzetecskének szerzője, az ifjabb orvosnemzedék legrokonszenvebb és hivatásukért rajongó szakférfiak sorába tartozik. Az értekezés a „Tanáregyesületi közlöny“ XXII. füzetében jelent meg és most mint különlenyomat fekszik előttünk. Az iskolai egészségügy és iskola-orvosi intézmény dr. Schuschny értekezésében behatóan tárgyalatik, a tanférfiak figyelmébe legmelegebben ajánljuk.

— **A tanítóképző intézeti tanárok országos egyesületének nevében:** Péterfy Sándor elnök, Hetey Gábor alelnök, Nagy László főtít-kár, Felméry Albert titkár, Zajzon Dénes pénztárnok es 28 választmányi

tag aláírásával felhívást vettünk, melyet az érdeklődők szives figyelmébe ajánljuk. A meggyőző hangon irt felhívásból közöljük a következőket: „Hazai tanítóképzésünk terén sok a hiány és javítani való; szervezetünknek, mondhatni, összes életbe vágó ügyei, a tanterv, tankönyvek, felvétel, tanképesítés, képző intézeti tanárképzés, internatus, s a tanítóképző intézeti tanárok személyes ügyei módosítására várnak. E bajok már annyira imminensek, hogy az azokon való segítség sokáig el nem odázható; szóba kerültek ezek a képviselőház közoktatási bizottságában; a kormánynak figyelme minden egyes tételre felhivatott s bizonyára a népoktatási törvény revisiója alkalmával a vele kapcsolatos tanítóképzés ügye is módosíttatni és törvénybe iktatni fog. A f. évi április hóban 19 állami tanítóképző intézet tanárai összegyűltek Budapesten, hogy ez égető hiányon segítsenek s miután a meglévő bajokra nézve eszméiket kicserélték, a tanítóképzés terén nagy fontosságú eseményt hajtottak végre, amennyiben alkották „A tanítóképző intézeti tanárok országos egyesület“-ét. Az egyesület megalakulta nemcsak a tanügyi körökben keltett általános érdeklődést, hanem a vallás- és közoktatásügyi miniszter ur és államtitkárai üdvözölték és jó indulattal fogadták azt, sőt tudomást vett róla a képviselőház közoktatásügyi bizottsága is és kimondta a tanítóképző intézeti tanárok körében megindult egyesületi mozgalomnak pártolását. A tanítóképző intézeti tanárok, tanítók s tanítónők, s a tanítóképzéssel legközelebbi összeköttetésben álló tanfelügyelőségek tagjainak száma megközelíti a hétszázat; mily szép eredményt vivhat ki ennyi értelmi és erkölcsi erő együttes működése! Fel tehát pályatársak, lépjete az egyesületbe s tegyete tanuságot az ország színe előtt a közügyért buzgó lelkesedésekről!”

— **33¹/₃ krajczár nyugdíj.** Az 1875. évi XXXII. t.-cz. nyomoruságos áldása becsapott: a tanügy terén 40 év óta buzgólkodó Marsik Fülöp, albert-irszai néptanító hajlékába. A becsületben megőszült és félig-meddig megvakult tanítónak nyugdíjaztatását a nm. ministerium e napokban végérvényesen kimondta. Szegény jó öreget már 10 év óta bottal kergetik az iskolából, de a kötelességét hiven teljesítő katona a fegyvert jószántából el nem dobta, míg a hatalom azt markából ki nem ütötte. Évek óta a tanfelügyelőség jóakarata tartotta benne a szuszt. Nemes hitközsége, kinek körében élte legutolsó 15 esztendejét töltötte, 300 frtnyi végkielégítéssel rázta le a megvakult nyugót nyakáról. Az öreg Marsik buzgó tevékenységet fejtett ki: Szombathelyen, Pápán, Esztergomban. Agg korát most gond nélkül töltheti. Havi 10 frttal — (tiz nem sajtóhiba!) lett nyugdíjazva, ez kerek számban kitesz naponta 33¹/₃ krajczárt; 1888. június 26-án a kérlelhetlen halál ragadta el nagyreményekre jogosító művész-fiát; 1889. június 26-án a kérlelhetlen nyugdíjtörvény ragadta ki a szűken kimért falat kenyert a megvakultnak családja szájából. De kapott kenyér helyett egy szépen kifaragott — koldusbotot. De se baj! majd ha meghal, szépen temetik, krokodil-könnyekkel áztatják koporsóját, ez már ugy van szokásban — a kínaiaknál.

— **Beküldetett. Cs. kir. szab. Adria biztosító-társulat Triestben.** Az 1886-ik év ugyszólván a teherképesség próbaköve volt a biztosító intézetekre nézve.— Azok közé, melyek e próbát fényesen kiállották, bátran sorolható az „Adriai biztosító-társulat“, mely azon érzékeny veszteség daczára, mely a jégbiztosítási osztályban érte, felette kedvező zárszámadással léphetett biztosítottai és részvényesei elébe.— Az „Adriai biztosító-társulat“ immár azon helyzetben van, hogy függetlenitheti magát egyik vagy másik biztosítási ág üzletfolyásától. — Nagy biztosítókikéi

oly jövedelmet hoznak az említett társulatnak, melynek segélyével az egyensúlyt helyreállíthatja, ha egyik vagy másik üzlet veszteséggel járna. Az „Adriai biztosító-társulat“ 1888. évi zárszámadása igen tanulságos. Abból azon meggyőződés nyerhető, hogy csakis oly kiváló és nagy tőkékkel bíró intézeteknek, mint az Adriai biztosító-társulat állhatnak fenn rendithetetlenül a jelenlegi versenyhullámszög közepette, míg fiatal, csekély rendkívüli tartalékokkal ellátott intézetek létükért nehéz küzdelmeket kell vívniok.

Az említett társulat közgyűlése f. év junius 6-án tartatott meg Triestben, s az ez alkalommal beterjesztett 1888. évi igazgatóság jelentéséből a következő lényeges adatot közöljük: I. Életbiztosítási osztály. — Ezen biztosítási ág az „Adriai biztosító-társaság“ által különös előszeretettel ápoltatik; korántsem folyamodik külsőleg sokat ígérő és kápráztató, de valóságban üres kombinációk eszközéhez, hanem az egyenes és becsületes utat választja. Hogy eljárása helyes, mutatja életbiztosítási üzlete, mely évről-évre szép gyarapodást mutat fel; erről fényes tanuságot tesz az 1888. év.

A kiállított kötvények kerek 10 és fél millió frt tőke és 14,725 frt járadékra rugtak. A gyarapodás mult év ellenében 4.779,330 frt tőke és 8947 frt járadékot tesz, a biztosítási állomány immár tehát az 50 millió forintot túlhaladta. — Ez 50.334,381 frt tőke és 129,750 frt járadékot tesz. A halál- és életeset biztosításokért történt kifizetések ezen ágazatok mivelése óta 13.871,080 frtot igényeltek. A díjtartalék 750,550 frttal emelkedett és 9.793,653 frtot tesz. Az életbiztosítási osztály a nyereséménnyel biztosítottakra eső rész levonása után 106,809 frt 45 kr. nyereséget mutat fel. II. Elemi (tűz-, szállitmány- és jég-) biztosítások. Míg az 1887-ik évben a tűzbiztosítás nagy veszteséggel járt, s a jégbiztosítási osztály díjbevétele 7.860,205 forintra rugott, viszbiztosításokra 2.303,268 forint fordittatott. Károkért 5.917,622 frt fizettetett, melyből 2.174,205 frt a viszbiztosítókra esik; ezenkívül 208,421 frt még függőben levő károkért tétetett félre. A díjtartalék a tűzbiztosítási ágban 1.475,641 frtra rug; s a saját számlára maradt díjbevétel 50¹/₂ kamatát teszi; a szállitmánybiztosítás díjtartaléka 10,109 frtot tesz. Az időbeli díjak tárczája az elmult évben kerek 19 millió frtot ért el. A társulat fennállása óta az összes forgalmi ágakban előfordult károk fejében 148 millió frtot fizetett ki. A főzárszámadás 272,247 frt 64 kr. nyereséget mutat fel, melyből az alapszabályszerű javadalmazások levonása után részvényenkint 50 frt osztalék kifizetése határozottatott el.

Az értékpapírok nyereséget mutattak fel, az 1888. évben az előbbi osztály meglehetősen kedvezően zárult, holott a jégbiztosítás igen tetemes veszteséggel járt. Ezen veszteség fedezésére azonban az előbbi években gyűjtött jégbiztosítási külön tartalék állt rendelkezésére, mely azonban csak részben vétetett igénybe és az igazgatóság jónak találta a jégvesztesség egy részét a többi osztályok forgalmi többletéből fedezni, úgy hogy a jégbiztosítás külön tartalékára még 200.000 frt új számlára előírható volt. A három elembiztosítási magasabb értéke által eredményezett nyeresemény a számlába be nem vonatott, hanem az egész összeg, vagyis 169.433 frt az árfolyam tartalékemelésére fordittatott. A társulat tartalékai (a 4 milliót tevő részvénytőkén kívül, melyre 40 kamat — 1,600.000 forint fizettetett be) 1888. decz. hó végével a 12 millió frtot felülhaladja és pedig az életbiztosítások tiszta díjtartaléka 8,844.863 frt, a tűzbiztosítások tiszta díjtartalék 1,475 641 frt, a szállitmánybiztosítás tiszta díjtartaléka 10.109 frt, a jégbiztosítás külön tartaléka 200.000 frt, az árfolyamingadozások tartaléka 240.297 frt, az életbiztosítási ág külön

nyereménytartaléka 250.000 frt és az általános nyereménytartalékalap 1,085.129 frt. Az Adriai biztosító társulat már egy fél század óta van hazánkban képviselve. Jelenlegi magyarországi főképviselete, illetve magyarországi osztálya Budapesten báró Podmaniczky Frigyes vezetése alatt áll.

Szerkesztői üzenetek.

G. A. és B. M. uraknak, Trencsén. Beeszes dolgozataikat értékesítjük, a midőn az ABC és imakönyv új kiadás alá kerül. Fogadják köszönetünket. — **F. M. urnak, Sóok-Szelőcze.** Időhöz nem kötött dolgozata, aktuális cikkek miatt kiszorult. — **Mindazoknak, kik a nyugdíjügyben cikkeznek.** A magyar tanítóságot leginkább érdeklő kenyérkérdés a közgyűlés napirendjére ki van tűzve. Teljesen tisztázva van, amennyiben maga a nagyméltóságú miniszter ur a tanítók által is proponált pontozatokat magáévá tette. A közp. választmány a kérdést teljesen előkészítve fogja a közgyűlés elé terjeszteni, Minden további cikkezés fölösleges, kár a nyomdafestéért. — **Iskolai Értesítők** csoportos ismertetése jövő számban.

KOHN ÁRNOLD

SIRKŐ RAKTÁRA

V., váczi körút 14. sz. (az Andrássy-uttal szemben)

ajánlkozik mindennemű **siremlékek** elkészítésére. — A cégnek 16 évi fennállása alatt szerzett jó hírneve kezeskedik arról, hogy a t. cz. megrendelő közönségnek úgy kivitelre, valamint jutányos árra nézve meg bir felelni.

Az üzlet szombaton és ünnepnapokon zárva van.

Most jelent meg

ifj. Nagel Ottó könyvkereskedésében,

Budapesten:

תורת האמונה והמוסר

Zsidó hit- és erkölestan

középiskolai növendékek és a **család** használatára.

I. rész 70 kr. — II. rész 40 kr.

Irta:

Halász N.,

iskola-igazgató

E művet a legilletékesebb szakférfiak véleménye alapján mint minden tekintetben sikerültet és a zsidó hitoktatás terén hézagot pótlót az érdekelt körök figyelmébe a legmelegebben ajánlhatjuk.

Schlesinger Ignác nyomdája. Budapest, rostély-utca (Károlykaszárnya).